

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Yaklaşımlar ve Modeller

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMLAR VE MODELLER

ISBN 978-605-364-492-7

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2013, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Mayıs 2013, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Hasan Hüseyin Kankal
Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı
Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No: 105/A
Yenimahalle/ANKARA
(0312-394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Son yıllarda eğitim alanındaki gelişmeler Türkçe öğretimini de etkilemiş, alandaki yaklaşım, model ve yöntemlerde önemli değişikliklere neden olmuştur. Günümüzde Türkçe öğretimi sadece dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu ile ilgili becerilerin geliştirilmesi değil aynı zamanda düşünme, anlama, sorgulama, analiz-sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel becerileri de geliştirme olarak anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak iletişim kurma, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme, bilinçli karar verme, öğrenmeyi sürdürme gibi becerilere de ağırlık verilmektedir.

Bu anlayış 2005 yılından bu yana uygulanan Türkçe öğretim programlarında ele alınmakta ve öğrencilerde geliştirilecek temel becerilere yer verilmektedir.

Kitapta Türkçemizi gelecek nesillere iyi öğretmek, öğretim üstünlüklerini ortaya koymak, beynimizin işleyişine uygun yaklaşım, yöntem ve teknikleri göstermek amacıyla bilimsel temellere ağırlık verilmektedir. Türkçe öğretiminin kavram ve tanımları, yaklaşım ve modelleri, dinleme, okuma, konuşma, yazma, görsel okuma ve sunu öğrenme alanları, anlama modelleri, kelime tanıma ve zihinsel sözlük geliştirme, zihinde yapılandırma süreçleri gibi konularda ayrıntılı bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca her öğrenme alanında geliştirilecek dil ve zihinsel beceriler, teknikler, öğretim süreçleri ve yapılacak etkinlikler açıklanmaktadır. Son bölümde ise ekran okuma ve yazma üzerinde durulmaktadır.

Kitabın alanda çalışan akademisyen, öğretmen ve öğrencilere katkı getirmesini dilerim.

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Ankara 2013

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
İçindekiler.....	v

1. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ GELİŞMELERİ VE TÜRKÇEMİZ

I. DÜNYA DİLLERİNDEKİ GELİŞMELER	2
a. İngilizce'nin Yükselişi	4
b. İngilizce' nin Etkileri	5
c. Çözüm Arayışları.....	6
II. TÜRKÇEMİZİN ÖĞRETİM ÜSTÜNLÜKLERİ	8
a. Ses Zenginliği.....	8
b. Ses-Harf İlişkisi.....	9
c. Kelime Tanıma	11
d. Hece ve Kelime Türetme	12
e. Zihinsel Sözlük.....	12
f. Diğer Özellikler	13
III. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDEKİ GELİŞMELER.....	14
a. Dil Öğretim Yaklaşımları.....	14
b. Öğrenme Alanları.....	14
c. Dil Edinme Yerine Dil Öğrenme	15
d. Diğer Gelişmeler.....	15

2. BÖLÜM

KAVRAM VE TANIMLAR

I. DİL VE ÖZELLİKLERİ	21
a. Dil Nedir?	21
b. Dilin Özellikleri	22
c. Dilin İşlevleri	23
d. Dil ve Kavram İlişkisi.....	23

e. Dil ve Kültür İlişkisi.....	24
f. Dilin Kullanım Alanları	25
II. DİL GELİŞİMİ	26
a. Zihin Gelişimi	26
b. Anne Karnında Dil Gelişimi	29
c. Dil Gelişimi Araştırmaları.....	30
d. Dil Gelişiminde Annenin Rolü	31
e. Dil Gelişiminde Ninnilerin Rolü	32
III. DİL ÖĞRENME SÜRECİ.....	34
a. Dil Nasıl Öğrenilir?	34
b. Dil Öğrenme Koşulları	35
c. Dil Öğrenme İlkeleri	39
d. Dil Öğrenme Aşamaları.....	40

3. BÖLÜM

YAKLAŞIM VE MODELLER

I. DİL ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARI	43
a. Geleneksel Yaklaşımlar	45
b. Davranışçı Yaklaşım.....	46
c. Bilişsel Yaklaşım.....	48
d. Yapılandırıcı Yaklaşım	52
II. DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ	62
a. Geleneksel Yöntemler	63
b. Davranışçı Yöntemler	65
III. DİL ÖĞRETİM MODELLERİ	68
a. Geleneksel Modeller	68
1. Parçadan Bütüne Modeller	68
2. Bütünden Parçaya Modeller	69
3. Karma Modeller.....	69

b. Yapılandırıcı Modeller	70
1. Açıklayıcı Model	70
2. Etkileşimsel Model	71
3. Teknikleri Öğretme Modeli	73
4. Örneklemeye Modeli	74
IV. TÜRKÇE ÖĞRETİM UYGULAMALARI	75
a. Yaklaşımlar	75
b. Yöntemler	76
c. Programlar	78

4. BÖLÜM

DİNLEME

I. DİNLEME VE ÖNEMİ	79
a. Dinleme Nedir?	79
b. Önemi	80
II. DİNLEME ALANLARI	82
a. İşlem Boyutu	82
b. Etkileşim Boyutu	83
c. Anlama Boyutu	83
III. SÖZLÜ ANLAMA	84
a. Sözlü Anlama Nedir?	84
b. Sözlü Anlama Modelleri	85
1. Süreçsel Modeller	85
2. Etkileşimsel Model	89
IV. SÖZLÜ ANLAMA DÜZEYLERİ	91
a. Temel Anlama	91
b. Yorumlayıcı Anlama	91
c. Sorgulayıcı Anlama	92
d. Yaratıcı Anlama	92

V. DİNLEME ÖĞRETİMİ.....	92
a. Dinlemeyi Öğrenme.....	92
b. Öğretim Amaçları	93
c. Öğretim Süreçleri	95
d. Dinleme Teknikleri	95
e. Süreçlere Göre Dinleme Teknikleri.....	95
VI. DİNLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİRME	97
A. Dinleme Öncesi Aşama	98
B. Dinleme Aşaması	99
C. Dinleme Sonrası Aşama	100
VII. DİNLEME TÜRLERİ VE ETKİNLİKLERİ	100
a. Dinleme Türleri	100
b. Dinleme Etkinlikleri	102
VIII. DİNLEME KAZANIMLARI	102
a. Dinleme Kurallarını Uygulama	102
b. Dinlediğini Anlama	102
c. Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Dinleme.....	103

5. BÖLÜM

KONUŞMA

I. KONUŞMA VE ÖNEMİ.....	105
a. Konuşma Nedir?	105
b. Özellikleri	106
c. Önemi	107
II. KONUŞMA ALANLARI.....	108
a. İşlem Boyutu	108
b. Etkileşim Boyutu	110
c. Güdüleme Boyutu.....	110
III. KONUŞMA ÖĞRETİMİ	111
a. Konuşmayı Öğrenme	111

b. Öğretim Amaçları	112
c. Öğretim Süreçleri	113
d. Konuşma Teknikleri.....	114
e. Süreçlere Göre Konuşma Teknikleri	114
IV. KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİRME.....	115
a. Konuşma Öncesi Aşama.....	115
b. Konuşma Aşaması.....	119
c. Konuşma Sonrası Aşama	122
V. KONUŞMA TÜRLERİ VE ETKİNLİKLERİ.....	122
a. Konuşma Türleri	123
b. Konuşma Etkinlikleri.....	124
VI. KONUŞMA KAZANIMLARI.....	124
a. Konuşma Kurallarını Uygulama	124
b. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme	124
c. Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Konuşma	125

6. BÖLÜM

OKUMA

I. OKUMA VE ÖZELLİKLERİ	127
a. Okuma Nedir?	128
b. Özellikleri	129
II. OKUMA ALANLARI	130
a. İşlem Boyutu	130
b. Etkileşim Boyutu	131
c. Anlama Boyutu	131
III. OKUMA TEORİ VE MODELLERİ	132
a. Geleneksel Teoriler	132
1. Şifreyi Çözme Teorisi	132
2. Görsel Birleştirme Teorisi	132
3. Kelimeyi Bütün Algılama Teorisi	133
4. Tahmin Etme Teorisi	135

b. Gelişimsel Modeller	137
1. Açıklayıcı Okuma Modeli	137
2. Etkileşimsel Okuma Modeli	138
3. Okuma Teknikleri Modeli	139
4. Örneklemeye Modeli	139
IV. OKUMA ÖĞRETİMİ	140
a. Okumayı Öğrenme	140
b. Öğretim Amaçları	141
c. Okuma Süreçleri	142
d. Okuma Teknikleri	143
e. Süreçlere Göre Okuma Teknikleri	143
V. OKUMA BECERİLERİNİ GELİŞTİRME	146
a. Okuma Öncesi Aşama	146
b. Okuma Aşaması	148
c. Okuma Sonrası Aşama	149
VI. OKUMA TÜRLERİ	149
a. Sesli Okuma	149
b. Sessiz Okuma	152
c. Sorgulayıcı Okuma	152
d. Paylaşarak Okuma	153
e. Bağımsız Okuma	153
VII. OKUMA KAZANIMLARI	154
a. Okuma Kurallarını Uygulama	154
b. Okuduğunu Anlama	154
c. Anlam Kurma ve Söz Varlığını Zenginleştirme	154
d. Tür, Yöntem ve Tekniklere Uygun Okuma	155

7. BÖLÜM**YAZMA**

I. YAZMA VE ÖNEMİ	157
a. Yazma Nedir?	157
b. Önemi	158
II. YAZMA ALANLARI	160
a. Tasarım Boyutu	161
b. İşlem Boyutu	161
c. Paylaşma Boyutu	162
III. YAZMA MODELLERİ	162
a. Schmidt Modeli (1975)	162
b. Van Galen Modeli(1991)	162
c. Hayes ve Flower Modeli (1980)	163
d. Hayes Modeli (1996)	165
IV. YAZMA ÖĞRETİMİ	166
a. Yazmayı Öğrenme	166
b. Öğretim Amaçları	167
c. Yazma Süreçleri	168
d. Yazma Teknikleri	170
e. Süreçlere Göre Yazma Teknikleri	170
V. YAZMA BECERİLERİNİ GELİŞTİRME	172
a. Yazma Öncesi Aşama	173
b. Yazma Aşaması	174
c. Yazma Sonrası Aşama	176
VI. YAZMA TÜRLERİ	176
a. Betimleyici Yazma	176
b. Hikâye Edici Yazma	177
c. İkna Edici Yazma	177
d. Sorgulayıcı Yazma	179
e. Yaratıcı Yazma	179

f. Karşılaştırmalı Yazma.....	179
g. Planlı Yazma	179
h. Not Alma.....	180
ı. İş Birliği Yaparak (Paylaşarak) Yazma	180
i. Bağımsız Yazma.....	181
j. Bitişik Eğik Yazı.....	181
VI. YAZMA KAZANIMLARI	182
a. Yazma Kurallarını Uygulama.....	182
b. Kendini Yazılı Olarak İfade Etme	182
c. Tür,Yöntem ve Tekniklere Uygun Yazma	183

8. BÖLÜM

GÖRSEL OKUMA VE SUNU

I. GÖRSEL OKUMA VE ÖNEMİ.....	185
a. Görsel Nedir?	186
b. Görsel Okuma	186
c. Önemi	187
II. GÖRSEL OKUMA YAKLAŞIMLARI	188
a. Geleneksel-Semiyolojik Yaklaşım	188
b. Bilişsel Yaklaşım	191
c. Psikofizyolojik-Yapılandırıcı Yaklaşım	193
III. GÖRSEL OKUMA ÖĞRETİMİ.....	196
a. Becerilerin Doğrudan Öğretimi.....	196
b. Tekniklerin Açıklamalı Öğretimi.....	196
c. Görsel Okuma Süreci.....	197
d. Görsel Okuma Etkinlikleri	198
IV. GÖRSEL SUNU.....	200
V. GÖRSEL TÜRLERİ	201
a. Resimler.....	201
b. Grafik ve Şekiller.....	202

c. Karikatürler	204
d. Renkler	205
VI. KAZANIMLAR	206

9. BÖLÜM

ANLAMA BECERİLERİNİ GELİŞTİRME

I. ANLAMA ÖĞRETİMİ	209
a. Anlama Nedir?	209
b. Anlama Öğretimi	210
II. ANLAMA MODELLERİ	212
a. Geleneksel Anlayış	212
b. Yapılandırıcı Modeller	212
1. Süreçsel Model	213
2. Etkileşimsel Model	215
III. ANLAMA SÜREÇLERİ	218
a. Küçük Yapıları Anlama Süreçleri	218
b. Bütünleştirme Süreçleri	218
c. Büyük Yapıları Anlama Süreçleri	219
d. Seçme Süreçleri	219
IV. ANLAMA TEKNİKLERİ	220
V. ANLAMA ÖĞRETİM MODELLERİ	222
a. Becerilerin Doğrudan Öğretimi	222
b. Tekniklerin Açıklamalı Öğretimi	222
VI. ANLAMA BECERİLERİNİ GELİŞTİRME	223
a. Küçük Yapıları Anlama Becerileri	223
b. Büyük Yapıları Anlama Becerileri	224
VII. ANLAMA DÜZEYLERİ	225
a. Temel Anlama	225
b. Yorumlayıcı Anlama	225
c. Sorgulayıcı Anlama	226

d. Yaratıcı Anlama	226
VIII. ANLAMA ETKİNLİKLERİ	226
a. Okuma Öncesi Etkinlikler	226
b. Okuma Sırasındaki Etkinlikler	227
c. Okuma Sonrası Etkinlikler	227

10. BÖLÜM

ZİHİNSEL SÖZLÜK GELİŞTİRME

I. KELİME TANIMA VE ÖNEMİ	229
a. Kelime Tanıma Nedir?	229
b. Sözlü Kelimeleri Tanıma	231
c. Yazılı Kelimeleri Tanıma	231
II. TEORİ VE MODELLER	233
a. Geleneksel Teoriler	233
b. Yapılandırıcı Modeller	235
III. ZİHİNSEL SÖZLÜK GELİŞTİRME	238
a. Zihinsel Sözlük Nedir?	238
b. Nasıl Geliştirilir?	239
c. Zihinsel Sözlüğü Zenginleştirme	240
IV. KELİME ÖĞRENME TEKNİKLERİ	241
a. Yeni Kelimeleri Tanıma	242
b. Kelimelerin Anlamını Keşfetme	243
c. Kelimenin Anlamını Metinden Bulma	244
d. Kavram Haritası	245
V. KELİME TANIMA ETKİNLİKLERİ	246

11. BÖLÜM

METİNLE ÖĞRENME

I. METİN VE ÖZELLİKLERİ	249
a. Metin Nedir?	249

b. Metin Türleri	250
c. Metin Anlayışı	251
d. Metin Öğretimi	258
e. Metinle Öğrenme	258
II. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE UYGULAMALAR	262
a. Metinle Öğrenme	262
b. Metin Seçimi	263
c. Metin Uzunluğu	264
III. METİN YAPILARI VE ÖZELLİKLERİ	265
a. Metin Yapıları	265
b. Metinlerin Yapısal Özellikleri	267
IV. METİN YAPILARINI KEŞFETME TEKNİKLERİ	268
a. Metin Şemaları	268
b. Öyküleyici Metinlerin Yapısını Keşfetme	269
c. Bilgilendirici Metin Yapılarını Keşfetme	270

12. BÖLÜM

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

I. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ	273
a. Dil Bilgisi Öğretimi Nedir?	273
b. Dil Bilgisi Öğretiminin Amacı	274
II. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARI	275
a. Davranışçı Dil Yaklaşımı	275
b. Bilişsel Dil Yaklaşımı	276
c. Yapılandırıcı Dil Yaklaşımı	276
III. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİM MODELLERİ	278
a. Geleneksel Modeller	278
1. Parçadan Bütüne Öğretim Modeli	278
2. Bütünden Parçaya Öğretim Modeli	278
b. Yapılandırıcı Modeller	278

1. Gelişimsel Modeller	279
2. Beceri Geliştirme Modelleri	280
IV. TÜRKÇE ÖĞRETİMİ	281
a. Kazanımlar	281
b. Açıklamalar	282

13. BÖLÜM

YÖNTEM VE TEKNİKLER

I. ÖN BİLGİLERİ HAREKETE GEÇİRME	283
II. AMAÇ BELİRLEME	285
III. METNİ GÖZDEN GEÇİRME	286
IV. TAHMİN ETME	287
V. SORGULAMA	289
VI. ÇIKARIM YAPMA	291
VII. TARTIŞMA	294
VIII. SORUN ÇÖZME	295
IX. BEYİN FIRTINASI	296
X. ÖZETLEME	296
XI. SORU-CEVAP	297
XII. ANA FİKİR	299
XIII. BENZER VE FARKLILIKLAR	301
XIV. GÖZLEM VE İNCELEME	301
XV. ROL OYNAMA	302
XVI. OYUNLAR	302
XVII. DRAMA	303
XVIII. GÖSTERİ	304
XIX. BALIK KILÇIĞI	304
XX. ZİHİN HARİTASI	305

14. BÖLÜM**ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME**

I. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	307
a. Tanımlar	307
b. Değerlendirme Aşamaları	308
c. Değerlendirme Türleri	309
II. SORULAR VE ÖZELLİKLERİ	311
a. Sorular ve İşlevleri	311
b. Soru Türleri ve Teknikleri	313
c. Soru -Cevap İlişkisi	315
d. Soru Sorma Modelleri	316
III. TÜRKÇE ÖĞRETİMDE UYGULAMALAR	317
a. Çoktan Seçmeli Testlerin Olumsuzlukları	318
b. Yeni Programda Uygulama	321

15. BÖLÜM**OKUMA VE YAZMA ALIŞKANLIĞI**

I. OKUMA VE YAZMA ALIŞKANLIĞI	335
a. Okuma ve Yazma Alışkanlığı Nedir?	335
b. Okuma ve Yazma Alışkanlığını Geliştirme	337
II. OKUMA ETKİNLİKLERİ	338
a. Çocukla Konuşma	338
b. Hikâye Okuma	339
c. Eğlenceli Etkinlikler	340
d. Birlikte Okuma-Yazma	340
e. Çocukların Okumasını Dinleme	341
f. Örnek Olma	342
g. Okuma Saatleri Oluşturma	342
h. Anlama Ağırlık Verme	343
1. Kitaplar Hakkında Konuşma	344

i. Kitapları Birlikte İnceleme	345
j. Okuma Sonrası Etkinlikler	347
k. Çabaları Övme	347
III. YAZMA ETKİNLİKLERİ	348
a. Yazmaya Cesaretlendirme	348
b. Rehberle Yazma	348
c. Paylaşarak Yazma	349
d. Bağımsız Yazma	349
IV. KİTAP SEÇİMİ	350
a. Kitaplar Nasıl Seçilmeli?	350
b. Öğrencilerin Okuma İlgisi	352
1. İlgi Türleri	353
2. İlginin Niteliği	353
c. Diğer Durumlar	354

16. BÖLÜM

EKRAN OKUMA VE YAZMA

I. EKRAN OKUMA VE ÖZELLİKLERİ	357
a. Ekran Okuma Nedir?	357
b. Ekran Okumanın Yayılması	358
c. Ekran Okuma ile Değişenler	359
II. EKRANA YAZMA VE ÖZELLİKLERİ	371
a. Yazma Alanındaki Gelişmeler	371
b. Kalem ve Tuşlarla Yazma Arasındaki Farklılıklar	373
c. Kalemle Yazma Öğretimi	375
d. Kalemle Yazmanın Zihinsel Görünümü	377
e. Klavye ve Tuşlarla Yazma Öğretimi	379
f. Karşılaştırmalı Araştırmalar	380
g. Ekran Yazma	382
KAYNAKÇA	385

1. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ GELİŞMELERİ VE TÜRKÇEMİZ

Bilgi çağını yaşayan dünyamızda eğitim bir güçtür. Dil, bu güce ulaşmanın en önemli anahtarıdır. Dil, öğrenmenin kalbi ve insan beyninin sınırsız bir becerisidir. İnsanlar bu sınırsız becerilerini kullanarak öğrenir ve kendilerini hayat boyu geliştirirler. Dil, insanların duygu, düşünce ve gözlemlerini ifade etmesine, iletişim kurmasına, çevresiyle etkileşmesine, dünya ile bütünleşmesine ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlar. Bu nedenle dil öğretimi çok önemli olmakta, küçük yaşlardan itibaren dil ve zihinsel becerileri geliştirecek yaklaşım ve modeller üzerinde durulmaktadır. Böylece beynimizi etkili ve verimli kullanmak, yani zihinsel verimliliği artırmak, bilginin kullanımını ve üretimini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.

Dile ve dil öğretimine ağırlık vermeyen bir ülke geleceğe kapılarını kapatmış demektir. Kalkınma için sadece sanayi ve tarımdaki gelişmeler, sağlık alanındaki ilerlemeler yeterli değildir. Dili ve zihni gelişmiş akıllı insanlar yetiştirmeden kalkınma gerçekleşmez. Akıllı insanlar olmadan da bilgi ve teknoloji üretilemez. Bilgi ve teknoloji insansız kullanılamaz, geliştirilemez. Bu durumu fark eden ülkeler düşünen, araştıran, sorgulayan ve sorun çözen bireyler yetiştirmek için dil öğretimine ağırlık vermektedir. Bu süreçte uygulanacak yeni yaklaşım, model, yöntem ve teknikler geliştirmektedirler. Ayrıca beyin araştırmalarından da yararlanmaktadırlar.

Dil öğretimi konusunda ülkemizde son yıllarda önemli gelişmeler olmuş, yeni Türkçe Öğretim Programında dille birlikte zihinsel becerileri geliştirme temel amaç olarak alınmıştır. Programda Türkçe öğretimi sadece dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu gibi dil becerilerinin geliştirilmesi değil, aynı zamanda düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerinin geliştirilmesi olarak belirtilmiştir. Bu süreçte öğrencilerin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, iletişim kurma, problem çözme, karar verme, öğrenmeyi yaşam boyu sürdürme gibi becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir.

Türkçe öğretiminde amaç Türkçeyi doğru, güzel ve etkili öğretmek, Türkçenin giderek gelişmesini, yayılmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Türkçemizin milâttan önce dört bin yılına kadar uzanan eski ve köklü bir geçmişi vardır. Türkçe, Ural-Altay grubunda yer alan eklemeli bir dildir. Türkçe tarihi süreç içinde dünyaya yayılmış ve çeşitli dilleri etkilemiştir. Ülkemizdeki kaynaklar dünyanın çeşitli yörelerinde Türkçe konuşan iki yüz milyon insan olduğunu belirtmektedir. Uluslar arası bazı kaynaklarda ise Türkçe konuşan kişi sayısı yetmiş beş milyon veya daha farklı rakamlarla açıklanmaktadır. Bu sayı ile Türkçenin dünya dilleri arasında durumu ve geleceği nedir? Gelecek nesillere Türkçeyi iyi öğretmek için neler yapılmalıdır? Hangi yaklaşım ve modeller uygulanmalıdır? Dil alanında günümüz gelişmeleri nelerdir?

I. DÜNYA DİLLERİNDEKİ GELİŞMELER

UNESCO 2009 yılında dünya dillerinin durumunu gösteren ‘Dünya Dil Atlası’nı açıkladı. Dil Atlası’ndaki veriler bizi karamsarlığa ve cesaretsizliğe sürükleyecek düzeydedir. Bu Atlası göre dünyamızda 6 000 civarında dil vardır. Bu dillerin % 96’sı dünya nüfusunun % 4’ü tarafından, sadece % 3’ü ise dünya nüfusunun % 96’ sını tarafından kullanılmaktadır. Yani tamamen zıt iki durum söz konusudur. Dünyamızdaki nüfusun tamamına yakını 10 dili, yarıdan fazlası ise 8 dili, yani Çince, İngilizce, Hintçe, İspanyolca, Rusça, Arapça, Portekizce ve Fransızca’yı kullanmaktadır. Dünyada yaygın konuşulan dillerin çeşitli kriterlere göre bir etkililik sıralaması yapılmıştır. Buna göre ilk üç sırayı İngilizce, Fransızca ve İspanyolca almaktadır. Bunu Rusça, Arapça, Çince, Almanca, Japonca, Portekizce ve Hintçe izlemektedir.

Dil Atlası’na göre önümüzdeki yıllarda dünyamızdaki 6000 dilin % 50’si yok olacaktır. Çeşitli araştırma ve ölçütlere göre tehlikede olan diller 5 düzeye ayrılmıştır. Bunlar “ölmek üzere olan diller, durumu çok kritik olanlar, ciddi tehlikede olanlar, tehlikede olanlar ve şimdilik kullanılan diller” şeklinde sıralanmıştır. Buna

göre 2511 dilin 200 den fazlası ölmek üzere, 538 dilin durumu çok kritik, 502 dil ciddi tehlikede, 632 dil tehlikede ve 607 dil ise şimdilik kullanılabilir durumdadır. Bu olumsuz gelişmelerin sürmesi halinde bu yüzyılın sonunda konuşulan dillerin % 95'i yok olacaktır. Dil bilimcilere göre her yıl 10 dil ölmektedir. Bazıları ise her 15 günde bir dilin öldüğünü açıklamaktadır. Dil çeşitliliği olan bölgelerde dil ölüm oranı daha yüksektir. Ölen dillerle birlikte kültürel zenginlikler de yok olmaktadır. UNESCO Genel Müdürü Koichiro Matsuura "Dillerin ölümüyle birlikte çok sayıda kültür mirası, özlü ve değerli sözler, deyimler, şiiirler, maniler, hikâyeler, atasözleri gibi toplumun önemli değerleri yok olmaktadır. Ayrıca insanlar arasındaki çeşitlilik, dünya ve doğa hakkındaki zengin bilgiler de yok olmaktadır." diyerek konunun önemine dikkat çekmektedir.

Bu olumsuz gelişmeler önümüzdeki yıllarda çoğu dilin kısa sürede kaybolacağı anlamına mı gelmektedir? Dil bilimciler 100. 000 kişinin konuştuğu diller için bir tehlikenin söz konusu olmayacağını tahmin etmektedir. Bir başka ifadeyle bir dili konuşan kişi sayısı 100 000 ve daha üzerinde ise o dilin yaşama şansının olduğu ifade edilmektedir. Ancak tahminler küçük dillerin tehlikede olduğunu göstermektedir. Çünkü 6000 dilin yarısını konuşan insan sayısı 10. 000 'den daha azdır. Geriye kalan dilleri konuşanların sayısı ise 1000 ve daha azdır. Dünyamızda sadece 15 dili konuşanların sayısı 100. 000. 000'u geçmektedir. Bunlar Çince, İngilizce, Hintçe, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Arapça, Portekizce, Almanca, Japonca, İtalyanca gibi diller olmaktadır. Diğer taraftan büyük dillerin küçük dillerin ölümünden sorumlu olduğu belirtilmektedir. Bu konuda UNESCO Dil Atlası'nın yöneticisi Christopher Moseley, "İngilizce, Fransızca ve İspanyolca gibi diller, diğer dillerin ölümünün sorumlusudur."demektedir. (UNESCO, 2009). Bu açıklama çoğu dil için kaybolma tehlikesinin sürdüğünü göstermektedir.

Dünyamızda bu güne kadar 30 000 kadar dil doğmuş ve bunların çoğu hiç iz bırakmadan kaybolmuştur. Eskiden dillerin çok olması hızlı ve kolay iletişim, bilimsel gelişmeleri ve bilgileri paylaşma, sanayileşme vb. açısından sorun olarak görülüyordu. Dillerin çok ve çeşitli olması bilgilerin yayılmasına ve fırsat eşitliğine engel olduğu, ülke çapında tek dilin ideal olduğu dile getiriliyordu. Hatta 19. yy sonunda evrensel dil fikri doğmuş ve Esperanto oluşturulmuştu. Bu anlayış Avrupa'nın sömürgeleştirme çalışmalarında da hakimdi. Sömürgeleştirme çalışmaları sonrasında dünyamızda konuşulan dillerin % 15'i yok oldu. Afrika'da çok sayıda dil kayboldu. Avustralya'da konuşulan 250 dilden 20 'si kaldı. Brezilya'da konuşulan yaklaşık 540 dilin üçte biri yok oldu. Bunların yerini büyük diller aldı. Kısaca dillerin ölümü yeni bir olay değildir, eski yıllardan bu yana sürmektedir.

Günümüzde dillerin ölümü daha hızlı olmaktadır. Ancak bu süreç sömürgeleştirme çalışmalarıyla değil internet aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Dünya-